

Ante Stantić

»MALI PUT« TEREZIJE MARTIN U OVOM NAŠEM VREMENU

1. Novi pristup Maloj Tereziji i njezinim spisima

17. svibnja 1975. navršilo se pedeset godina otkako je Pio XI. proglasio Tereziju od Djeteta Isusa svetom.

U međuvremenu mnogo se toga promijenilo u kršćanskom svijetu s obzirom na Malu Tereziju. Prije je ona privlačila duše svojim posebnim zagovorom. Danas ta mlada karmelićanka svoju želju »da čini dobro na zemlji« ispunjava po svojim spisima, po mnogobrojnim djelima vrsnih teologa, koji razrađuju »Put duhovnog djetinjstva«, o kojem je Terezija željela poučiti duše.¹ Tako se iz neke vrste sentimentalizma prešlo u duhovnu teologiju.

¹ »Put duhovnog djetinjstva« ili »Mali put«. Nije beznačajno osvrnuti se na sam naziv »Male nauke« karmelićanke iz Lisieuxa. Danas susrećemo kao sinonime za naziv njezine nauke: »Put duhovnog djetinjstva« i »Mali put«. U autografskim spisima Male Terezije ne susrećemo »Put duhovnog djetinjstva«, nego »Mali put«. Izraz »Put duhovnog djetinjstva« prvi su upotrijebili svjedoci u svojim izjavama. Prvu upotrebu toga naziva nalazimo u kratkom dijalogu između majke Agneze i njezine tada već na smrt bolesne sestre. Taj kratki dijalog unesen je u prvo izdanje *Povijesti jedne duše*, koje je tiskano 1898. »Koji je put kojim vi želite učiti duše?«, pitala je majka Agneza, a Mala Terezija je odgovorila: »Majko, to je put pouzdanja i potpunog predanja. Želim ukazati na malena sredstva« (str. 241.). U šest slijedećih izdanja ta formulacija kratkog dijaloga ostaje neizmijenjena, ali u izdanju od 1907. poprima drugi oblik. Majka Agneza pita: »Koji je put što želite učiti druge?« Terezija odgovara: »To je put duhovnog djetinjstva« (str. 244.). Naziv, dakle, »Put duhovnog djetinjstva« ulazi u povijest nauke sv. Male Terezije od godine 1907., a nije ga upotrijebila Mala Terezija nego njezini svjedoci.

Ovaj prikaz »Malog puta« Terezije Martin želi se uključiti u taj novi smjer pristupa spisima te mlade karmelićanke, koja umire u cvijetu mladosti.

Prije nego uđemo u samo izlaganje ove teme, smatram korisnim upozoriti da »Put duhovnog djetinjstva« nije teološka teorija, mada u njemu ima mnogo teologije, nego je to nešto egzistencijalno, nešto što je u svom kratkom životu Mala Terezija doživljavala. Ono što je proživljavala ona je kasnije izrazila pismeno u svojim autografskim spisima.² Zato, prije negoli iznesem što teolozi kažu o njezinu »Malom putu«, prije nego iznesem u čemu je danas aktuelnost Male Terezije, iznijet ću ono što je sama Terezija doživljavala i u svojim spisima rekla o »Malome putu«.

2. Bog: milosrdna ljubav

U proučavanju autografskih spisa Terezije Martin, kao što su autobiografija, pisma i pjesme, prvo susrećemo njezin osobni način spoznaje i doživljavanja Boga. Godine 1895., kad je već tuberkuloza počela uništavati njezin mladi život i kad je već dostigla stupanj zrelosti u duhovnom životu, ovako opisuje svoje shvaćanje i doživljavanje Boga: »Shvaćam. . . da sve duše ne mogu biti jednake; treba da ih ima svakojakih, da posebice proslava svaku Božju savršenost. Meni je dao svoje neizmjereno milosrde i krova nj ja promatram i klanjam se ostalim Božjim savršenostima! . . . Tada mi se čini da sva ona odsijevaju ljubavlju, pa i sama pravednost (i to možda još više nego ikoje drugo savršenstvo) čini mi se obavita ljubavlju. . . «³

U tih nekoliko riječi sažeta je Terezijina optika, njezin način spoznavanja i doživljavanja Boga. Bog je milosrdna ljubav i svako Božje djelo prema nama i u nama djelo je milosrdne Božje ljubavi.

Tokom Terezijina života ta slika i to doživljavanje Boga sve se više obogaćuje i kao spoznaja i kao doživljavanje.

Nije nam moguće da dublje uđemo u problem naziva. Dovoljno je navesti da ugledni autori koji su proučavali nauku Terezije Martin smatraju da je »Put duhovnog djetinjstva« vrlo konkretna i izrazita riječ i da je identična pojmu koji se susreće u izrazu »Mali put«, koji je upotrijebila sama svetica. S tim mišljenjem ne slaže se samo ugledni profesor André Combes.

² Upozorio bih da danas imamo posebnu mogućnost da se upoznamo s autentičnom Terezijinom porukom; bez manipulacija. . . Poznato je, naime, da je bilo nekih manipulacija u pogledu njezinih autobiografskih spisa, koje neki autori, npr. Jean-Francois Six (*Thérèse de Lisieux au Carmel*, ed. Seuil, Paris, 1973.), preostro osuđuju. Zaslugom profesora André Combesa izišlo je 1948. autentično izdanje brojnih pisama Male Terezije, a požrtvovnim radom Françoisa de ste Marie, karmelićanina, dobili smo 1956. integralni i autentični tekst njezinih triju autobiografskih spisa. Oni čine knjigu *Povijest jedne duše*, koju i mi Hrvati posjedujemo kao posebnu knjigu u izdanju »Glasa koncila« od 1967. Naše će se izlaganje temeljiti na tim originalnim dokumentima, a pritom ćemo se služiti hrvatskim prijevodom (izdanje 1968).

³ *Povijest jedne duše*, str. 116.

Prije svega, ta se spoznaja i doživljavanje očituju u Božjem očinstvu, koje uzima sve više mjesta u njezinu životu. Molitva »Oče naš« postaje jedina hrana njezine duše, osobito u časovima duhovne suše.⁴ Zaskočena jednom, dok je razmatrala molitvu »Oče naš«, izjavila je sa suzama u očima da je velika čast za nas to što možemo Boga zvati Ocem.⁵

Duboka spoznaja i doživljavanje Boga u otajstvu njegova očinstva tako su bogati da su neki autori čak ustvrdili da je ta slika transpozicija slike njezina naravnog oca, kojeg je veoma ljubila, u njezin duhovni život. Ipak, velika većina autora, mada ne isključuju da je slika njezina zemaljskog oca mogla psihološki obogatiti njezinu spoznaju i doživljavanje Boga kao oca, tvrdi da se slika Boga kao oca pojavila i usadila u njezinu dušu pod utjecajem »Maloga puta«, po kojem se ona smatra kao dijete u rukama miloga oca.⁶

Tu svoju spoznaju o Bogu kao ocu Mala Terezija ne otkriva samo u prvoj Božjoj osobi, nego, što je vrlo značajno, tu očinsku sliku nalazi i u Isusu Kristu, tako da u njezinu sliku o Bogu ulazi i kristološka dimenzija. Primjera radi i radi toga da što dublje upoznamo njezinu bogatu sliku o Bogu, evo njezinih izrazitih tvrdnji u kojima su riječi Bog i Isus sinonimi: »O moj Bože, zar će Tvoja prezrena ljubav ostati u Tvom Srcu? Čini mi se kad bi Ti našao duše koje bi se prikazale kao žrtve paljenice Tvojim ljubavi, da bi ih Ti brzo spalio. . . O moj Isuse, daj da to budem ja. . . «⁷

U potrazi za svojim mjestom u Crkvi, »što je u srcu Crkve biti ljubav«, ta velikodušna karmelićanka kliče: »O Isuse, moja ljubavi. . . napokon sam našla svoje zvanje: moje zvanje je ljubav.« Zatim dodaje: »Da, našla sam svoje mjesto u Crkvi, a to si mi mjesto dao Ti, o Bože moj.«⁸ U tom smislu očita je i tvrdnja koja glasi: »Ti znaš, o moj Bože, da nikada nisam željela drugo nego ljubiti Tebe. . . Ali ljubav privlači ljubav, tako se, o moj Isuse, i moja ljubav diže k Tebi. . . «⁹

Ta slika o Kristu, koja poprima oblik Božjeg očinstva, nije samo nešto tipično u njezinu spoznavanju i doživljavanju Božjeg očinstva, nego je i nešto bitno da otkrijemo potpunu sliku Božjeg milosrđa i njegove milosrdne ljubavi. O tome nam svjedoče izričite tvrdnje Male Svetice. Tako je jednoga dana rekla svojoj susedstri, majci Agnezi: »Za našu ljudsku narav kojoj je toliko potrebno da razumije što ljubi, slika o Bogu kao čistom duhu stvara vrtoglavicu. Oh, kako je to divno da se utjelovio i postao čovjekom.«¹⁰ Na poledini jedne sličice što ju je ona sama

⁴ *Povijest jedne duše*, str. 160.

⁵ Novissima verba

⁶ CONRAD DE MEESTER, *Dynamique de la Confiance*, Paris 1969., str. 308., bilješka 15. na istoj stranici.

⁷ *Povijest jedne duše*, str. 117.

⁸ *Povijest jedne duše*, str. 127.

⁹ Isto, str. 170.

¹⁰ Apostolski proces, 597.

naslikala, a koja predstavlja hostiju u koju je ucrtan Isus u jaslicama, susrećemo ove značajne riječi: »Ne mogu se bojati Boga koji je zbog mene postao malen. . . Ja ga ljubim. . . jer on nije drugo nego ljubav i milosrdne.«¹¹ Osobito se u Euharistiji po njezinim tvrdnjama susreće milosrdna ljubav u kojoj se Krist pokazuje kao »milosrdni Bog«,¹² i u kojoj ljubav ide sve do ludila (*Povijest jedne duše*, str. 131.). Sveta Mala Terezija nazvala se još sestrom od sv. Obličja. To nije bilo slučajno, jer je Isusovo obličje po njezinoj tvrdnji kao ogledalo u kojem se vidi »kako nas ljubi«. ¹³

3. »Slabašno i nesavršeno stvorenje«

Ta bogata slika o milosrdnoj Božjoj ljubavi nije u Terezijinu životu bila samo jedna spoznaja Boga u samom sebi. Ta slika bila je temelj daljnjim Terezijinim otkrićima. U svjetlu spoznaje milosrdnoga Boga otkrila je prije svega istinu o sebi.

Jedna od njezinih tvrdnji, koja posebno ističe njezino otkriće istine o samoj sebi, a nalazi se na samom početku Terezijine autobiografije, glasi: »Tada sam otvorila sveto Evanđelje, i moj je pogled pao na ove riječi: Popevši se na goru, Isus dozva k sebi one koje je htio i oni dođoše k njemu (Mk 3, 13). Eto tajne moga poziva, tajne cijelog mog života i nadasve tajne osobitih Isusovih prava na moju dušu. . . On ne zove onih koji su toga dostojni, nego one koje hoće. . . «¹⁴

Jednim potezom intuicije i doživljavanja ujedno Terezija rješava najveće teološke probleme, povezane s predodređenjem, s raznim stupnjevima nebeske slave, sa zaslugama, s ustrajnošću u dobru. Suočava se s najmučnijim problemima ljudskoga uma koji su uvijek bili sablazan za ohole. Suočava se s njima i u divljenju otkriva veliko djelo Božjeg milosrđa u sebi. Njezin se pogled u tom smjeru tako izoštrava da joj u svjetlu milosrdne Božje ljubavi postaje sasna jasno »... da se ljubav našega Gospodina (njezine su to riječi) otkriva isto tako i najpriprostijoj duši koja se ni u čemu ne opire njegovoj milosti, kao i najuzvišenijoj duši. . . Budući da je, tako rezonira Terezija, svojstvo ljubavi da se ponizuje, čini se kad bi sve duše bile slične dušama učitelja koji su sjajem svoje nauke rasvijetlili Crkvu, da se dragi Bog ne bi spuštao dosta nisko dolazeći do njihova srca. On je pozvao bijednog divljaka koji ima prirodni zakon da se po njemu ravna, i on se udostojava silaziti sve do njihovih srdaca; i tu su njegovi poljski cvjetovi, čija ga jednostavnost očarava. . . Spuštajući se tako, dragi Bog pokazuje svoju beskrajnu veličinu.«¹⁵

¹¹ Dokumentacija u Lisieuxu

¹² Pismo 403.

¹³ Pismo 118.

¹⁴ *Povijest jedne duše*, str. 9.

¹⁵ Isto, str. 10.

Tom otkriću o liberalnom obilježju Božje ljubavi u odnosu prema nama ljudima pridodaje se još jedno novo svjetlo u duši Terezije Martin, a to je istodobno još jedno otkriće, po kojem se pokazuje kako milosrdna ljubav nije samo liberalna nego je i susretljiva, ukoliko joj se na njezin poticaj duša otvara, prima milost i upija u sebe ponuđenu milost. »Nisam drugo nego slabašno i nesavršeno stvorenje; ali ipak, Isuse, baš ta moja slabost daje mi smjelosti da Ti se prikažem kao žrtva tvoje ljubavi... Ljubav me je izabrala za žrtvu, mada sam slabo i nesavršeno stvorenje!« Zar nije dostojan ljubavi takav izbor? — pita se svetica i odgovara: »Da bi ljubav bila potpuno zadovoljena, potrebno joj je da se spusti sve do onoga što je ništa, da to ništa pretvori u oganj.«¹⁶

Nije teško otkriti u tim Terezijinim tvrdnjama da je milosrdna Božja ljubav izvor svih darova i svih Božjih pothvata u nama i da zato sve počinje u srcu Milosrdnog Boga, da je Milosrdna Ljubav apolutno slobodna i vrhunski liberalna. Ali da bi se očitavala u dušama, potrebno je da duše priznaju svoje ništavilo, jer sve što čovjek može učiniti i s najvećom marljivošću, vrlo je malo u odnosu prema svetosti. Sve ovo ne samo da nam dočarava duboko doživljenu vjeru, kojom je sveta Mala Terezija prodrla u otajstvo milosrdne Božje ljubavi, nego u toj samoj vjeri naziremo konture »Malog puta«, na kojem je milosrdna ljubav sve, a stvorenje ništa. Od te spoznaje počinje i na nju se stalno vraća kao na svoj temelj »Put duhovnog djetinjstva«.

4. »Pouzdanje vodi k LJUBAVI«

Otkrivanjem Boga kao milosrdne ljubavi i u njegovu svjetlu istine o sebi, koje se sastoji u tome da je Bog sve, a stvorenje po sebi ništa, Terezija, osobito u posljednje dvije godine svoga života, dolazi do novih spoznaja, napose u osmišljavanju svoga »Malog puta«. Jedna od najvažnijih spoznaja nalazi se u otkriću o važnosti kršćanske nade, kršćanskog pouzdanja u Milosrdnu Ljubav, da bi se djelo milosrdne ljubavi ostvarilo u dušama.

Odlomak iz autobiografije previše je lijep a da bismo ga smjeli izostaviti: »O Isuse, dopusti da Ti u svojoj pretjeranoj zahvalnosti kažem da Tvoja ljubav ide do ludila. Kako Ti kraj toga ludila možeš htjeti da se moje srce ne vine k Tebi? Kako moje pouzdanje može imati granica?... Ah, za Tebe su sveci, ja to znam, počinili tolike ludosti, učinili su velike stvari jer su bili orlovi... Isuse, ja sam premalena da činim tako velike stvari... a moja je ludost da se nadam da će me Tvoja ljubav primiti kao žrtvu... Moja se ludost sastoji u tome da zaklinjem svoju braću orlove da mi pribave milost da poletim k suncu ljubavi na vlastitim krilima Božanskog orla.«¹⁷

¹⁶ Citat iz knjige: ROBERTO MORETTI, *Profilo della dottrina spirituale di s. Teresa del Bambino Gesù*, 1959., str. 36.

¹⁷ *Povijest jedne duše*, str. 131.

Nada, pouzdanje, u logici je njezine spoznaje o milosrdnom Bogu i u logici spoznaje o samoj sebi. U toj logici pouzdanje je kao skup raspoloženja koje stavlja čovjeka u kontakt s Milosrdnom Ljubavi, kao snaga koja ima moć osposobiti čovječju dušu, da razumije, da primi poticaje Milosrdne Ljubavi i da joj se preda. Radi tih obilježja pouzdanje ima takvu važnost u osmišljavanju »Maloga puta« da se može tvrditi da je ono njegov sastavni dio.

Važnost i dubinu pouzdanja kao sastavnog dijela »Maloga puta« možemo osobito uočiti kad usporedimo datume pisanja o pouzdanju i datume duhovnog stanja duše Male Terezije.

Tko dobro poznaje život te mlade karmelićanke, zna dobro da je do sitosti pila iz gorkog kaleža trpljenja. Spomenimo samo njezinu dugu i iscrpljujuću borbu za zvanje, ponižujuću bolest njezina oca, njezina »ljubljenog kralja«, koja se osobito u ono doba smatrala sramotom. Poznato je da nisu samo fizičke patnje, kao što je tuberkuloza, stavljale na kušnju njezino pouzdanje, nego, i to napose, i duhovne kušnje, kao što su duhovna suša i tamna noć vjere, osjećaj da nema ni neba ni blaženstva, što je posebno proživljavala u posljednje dvije godine života. U tom kontekstu značajno je pismo što ga je napisala svojoj sestri Mariji 14. rujna 1896., godinu dana prije svoje smrti, kad je tama u noći njezine vjere bila veoma duboka. Nazivajući sebe u tom pismu »malom ptičicom«, napisala je ove značajne riječi, koje očituju njezino proživljeno pouzdanje: »Nekad se... ptičičino srce nalazi u oluji, kad mu se čini da ništa ne vjeruje kao da ništa ne postoji osim oblaka koji ga obavijaju... Ali to su u isto vrijeme radosni časovi za to sićušno i slabašno biće... Mjesto da se sakrije u jednom kutu i plače od kajanja nad svojom bijedom i da umre od jada, ptičica se okreće prema ljubljenom Suncu i stavlja pod njegove dobrotive zrake svoje pokislo perje, cvrkuće kao lastavica i u tom tihom jecanju pouzdaje se, priča o pojedinostima svoje nevjernosti, misleći pri tome u svom smionom predanju da će zadobiti više snage, da će k sebi potpuno privući ljubav onoga koji nije došao tražiti pravednike, nego grešnike.«¹⁸ Tim je riječima suvišan svaki komentar. Dosta je reći da se ovdje nedvojbeno radi o zrelosti kršćanske nade, o punini kršćanske nade, što je svetica doživljavala i unatoč svijesti o svojoj slabosti.

Budući da sestra nije razumjela što je htjela reći u onom pismu od 14. rujna, Mala Terezija joj piše i drugo pismo, 17. rujna, da još bolje protumačiti značenje pouzdanja na svom »Malom putu«. »O, kad bih ti mogla pomoći da razumiješ ono što osjećam!... *Pouzdanje i ništa drugo osim pouzdanja, vodi k LJUBAVI.*«¹⁹

¹⁸ Pismo 175.

¹⁹ Pismo 176.

5. Kao dijete u naručju oca

Spoznaja o važnosti kršćanske nade, koja se očituje u pouzdanju, da bi se duša otvorila poticajima Milosrdne Ljubavi, dovodi Tereziju do još jednog otkrića, a u isto vrijeme i do doživljavanja, a to je predanje. U tom je pogledu posebno privlačno pismo što je naša karmelićanka uputila svojoj sestri Celinu 23. srpnja 1893. Tješeći sestru u njezinim duhovnim problemima, svetica se pita: »Može li osamljeno dijete, koje se nalazi na morskoj pučini u barci, posred bijesnih valova, znati da je blizu ili daleko od luke?... Znanje djeteta svedeno je na nulu; ono ne zna više kamo plovi njegova barka. Budući da ne zna upravljati kormilom, jedina mogućnost koja mu preostaje jest *predanje*, da pusti jedrima da plove u pravcu vjetra...«²⁰

U smislu predanja posebno je značajna misao u pismu upućenom njezinom duhovnom bratu misionaru u Kini, u kojem Terezija u pogledu savršenosti tvrdi: »... da je dosta spoznati svoje ništavilo i *predati se* kao što *se predaje dijete* u ruke dragoga Boga.«²¹

Najizrazitiju misao o predanju, a možemo reći i najvažniju, napisala je Terezija Martin samo godinu dana prije svoje blažene smrti. »Što da učini (ptičica)?«, piše o sebi u tom pismu svojoj sestri Mariji. »Da li možda da umre od jada kad vidi sebe tako malenom? Nikako! Ptičica se neće čak ni žalostiti. Oboružana *smionim predanjem*, ona će i dalje upirati svoj pogled u Božansko Sunce; ništa je neće moći prestrašiti, ni vjetar, ni kiša, ni tmurni oblaci koji bi mogli prekriti Zvijezdu njezine ljubavi; ptičica se ne bi ni makla sa svoga mjesta jer zna da iznad oblaka njezino Sunce uvijek sije i da njegov sjaj nema pomrčine... Osjećam, kad bi to bilo moguće, da bi Ti (O Isuse), kad bi pronašao dušu slabiju od moje, sićušniju od moje, tu dušu rado ispunio još većim dobrima, samo kad bi se *ona predala sa svim pouzdanjem* tvome beskrajnom milosrđu.«²²

Nije lako uvijek razlikovati pouzdanje od predanja u riječima same svete. No ove misli koje smo naveli ipak nam omogućuju da shvatimo da predanje ima ulogu da pojednostavi još više odnose duše i Boga milosrdne ljubavi, da obdari dušu slobodom, mirom, pa čak i radošću.

Simboli kojima se služi u citiranim mislima, kao što je slika djeteta u barci, prepuštena stihiji mora i vjetrova, djeteta u naručju oca, dopuštaju nam da tvrdimo da predanje omogućuje duši da ne živi u stalnoj tjeskobi, da ne ispituje stalno u kakvom je duhovnom stanju, dokle je doprla na putu kršćanske savršenosti. Mala Terezija osjeća da nije potrebno stalno zavirivati u sebe i ispitivati o vlastitom duhovnom napretku. Smatra da je važno biti angažiran u dobru, a za drugo prepuštiti brigu samomu Bogu, Milosrdnoj Ljubavi, kojem je baš u ime ljubavi stalo da duša stalno napreduje.

²⁰ Pismo 123.

²¹ Pismo 203.

²² Pismo 73.

6. Zrnca pijeska

Velika želja da postane svetom i spoznaje o Milosrdnoj Ljubavi dovele su Tereziju iz Lisieuxa do još jednog velikog otkrića, koje se sastoji od spoznanja da je »praznih ruku«. Uspoređujući, naime, neizmjernu i milosrdnu ljubav Boga prema nama sa svojim djelima, osjetila je i doživjela da su sva ta djela vrlo bijedna i siromašna. Suočena s tim problemom spoznaje da joj kao jedina nada da postane svetom preostaje da pronade način kako bi sam Bog ispunio njezine velike želje da postane svetom. Tako dolazi do otkrića još jednog bitnog elementa koji ulazi u sklop njezina »Malog puta«, a to je priznanje i primanje svoje nepotpunosti, nedovršenosti, da su joj »ruke prazne«, da je »ništa«. Tvrdnje Male Terezije u tom pogledu sasna su jasne: »Da bismo mogli posjedovati blago Milosrdne Ljubavi, treba se poniziti, priznati da smo ništa.«²³

»Svrstajmo se ponizno među nesavršene, smatrajmo se malim dušama, kojima je potrebno da ih Bog podržava u svakom času. Čim on opazi da smo uvjereni da smo ništa, pruža nam svoju ruku«, piše u jednom pismu.²⁴ Da, dodaje, dovoljno je da se ponizimo, da s blagošću podnosimo nesavršenosti; u tom je prava svetost.

Lakoćom, koju je posjedovala da najdublja stanja svoje duše izrazi u pjesničkim slikama, pronašla je neke vrlo izrazite slike da dočara svoju sićušnost, svoje duhovno siromaštvo. Jedna od tih slika ili simbola koji se pojavljuju još prije ulaza u Karmel izražena je u riječima »igračka u Isusovim rukama«, čiji je sadržaj osobito opisala u pismu svojoj sestri Leoniji godine 1895.: »Sjećam se, možda, kako sam se nekada radovala da se nazivam 'igračkom u Isusovim rukama'. Mogu ti reći i danas da sam sretna da se tako nazovem, ali sada mislim da Božansko Dijete posjeduje mnoge duše, pune uzvišenih kreposti, koje se nazivaju njegovim igračkama. Pritom mi je došlo da pomislim da su one luksuzne igračke, dok je moja siromašna duša mala igračka bez vrijednosti. Ali da se utješim, rekla sam sama sebi da se djeca često zabavljaju igračkama koje slobodno mogu pustiti ili uzeti, pokidati ili poljubiti, dok to ne čine s onim igračkama koje su veće vrijednosti; tih se jedva usuđuju dodirnuti. To me je razveselilo da sam siromašna i da želim biti siromašna svaki dan sve više da bi se Isus mogao zabavljati, igrajući se sa mnom.«²⁵

No simbol poniznosti, koji najviše privlači i koji otkriva njezine vruće želje za herojskom poniznošću, jest u slici »zrnca pijeska«. Više puta služi se tim simbolom za poniznost, ali kako ona shvaća poniznost pod svjetlom toga simbola to se najviše očituje u pismu što ga je napisala majci Agnezi. »Da znate kako 'zrnca pijeska' želi biti svedeno na ništa, nepoznato od svih stvorenja, siromašno i maleno; ne želi ništa više osim

²³ Pismo 430.

²⁴ Pisma 405, 406.

²⁵ Pismo 156.

zaborava! . . . Ne želi čak ni prezir ni uvrede; bila bi to prevelika slava za zrnce pijeska. Da bi se, naime, moglo prezirati, treba da bude vidljivo, ali ja želim zaborav. . . Da, želim biti zaboravljena, i to ne samo od stvorenja, nego i od same sebe; željela bih biti tako svedena na ništa da nemam ni jedne želje. . . Slava Isusova, to je sve što želim! Moju slavu predajem njemu i ako izgleda da me i on zaboravlja, neka Mu bude! On je slobodan to učiniti jer ne pripadam sebi, već njemu. Brže će se on umoriti ostavljajući mene da čekam, nego ja u očekivanju njega.«²⁶

7. »Mali put« u teološkom rječniku

Prikupljeni podaci iz autentičnih spisa Terezije Martin o »Malom putu« omogućuju nam sada da pokušamo tu njezinu životnu teologiju izraziti teološkim rječnikom. Takav pokušaj nije bez rizika, jer može osiromašiti bogatstvo njezine doživljene teologije. Da se to ne bi dogodilo, ne smije se teoretiziranje odijeliti od njezinih spisa. Zato svaki pokušaj izražavanja njezine životne teologije u teološkim terminima mora biti kao nadopuna, izoštravanje njezine misli, kao jasnija spoznaja njezine »male nauke«.

Razni teolozi našeg vremena već su, čini mi se, sretno napravili taj pokušaj. Među njima ističu se André Combes, koji je Terezijinu nauku izvukao iz sfere čiste nabožnosti i uključio u duhovnu teologiju, Hans Urs von Balthasar, René Laurentin i Conrad de Meester, koji su obradili neke aspekte njezine bogate i životne teologije.²⁷

U svojim teološkim obradama teolozi su »Mali put« nazvali »teologijom kršćanske nade«.

Prva bitna crta te teologije nade nalazi se u milosrđu, u neizmjerljivoj ljubavi Boga, koja izgara od želje da komunicira s ljudima. Tu crtu teologije nade otkrila je Terezija mimo svog strahovanja, skrupula, legalističkih perspektiva, koje su se umiješale u njezine odnose s tim Izvorom, tom Bujicom, kojima je ona uspjela otvoriti put da slobodno teku. Tom prvom bitnom crtom »teologije nade« nije sve dorečeno u »Malom putu«, jer »Mali put«, a to je njegova druga bitna crta, znači još i odnos, dijalektički stav, po kojem se otkriva Milosrđe, ali u funkciji sićušnosti i ništavnosti stvorenja.

No bilo bi pogrešno misliti, da je »Mali put« u polarizaciji samo na Milosrđe, jer bi to mogla biti obmana lažne mistike. Isto tako bilo bi pogrešno misliti da je »Mali put« samo u polarizaciji priznanja vlastite

²⁶ Pismo 81.

²⁷ A. COMBES, *Introduction à la spiritualité de sainte Thérèse de l'Enfant Jésus*, Paris, 1948. To je jedno od temeljnih djela ovog autora. Mnogi njegovi članci nalaze se po raznim časopisima, osobito francuskim.

H. URS von BALTHASAR, *Theresa von Lisieux. Geschichte einer Sendung*, Köln, 1950. RENÉ LAURENTIN, *Thérèse de Lisieux. Mythe et Réalité*, 1972. CONRAD DE MEESTER, *Dynamique de la Confiance*, Paris 1969.

sićušnosti i bijede, kako tvrdi Maxence van der Meersche, jer to bi bila glupa samodopadnost i malodušnost.²⁸

Terezijino otkriće je prije iskra koja izbija u dodiru između ništavnosti stvorenja i neizmjerne Božje ljubavi. I to zato što Božja ljubav želi sama ispuniti težnje u onome koji je ništa, jer on to nije kadar sam učiniti.

Jednom riječju, otkriće »Malog puta« nije ništa drugo nego »kratki spoj« između milosrdne Božje ljubavi i kršćanske nade, kako tvrdi Laurentin, u kojem ljudska slabost ne predstavlja zapreku Božjoj ljubavi, nego, naprotiv, privlači Božju milosrdnu ljubav.²⁹

U još kraćoj formulaciji »Mali put« nije ništa drugo nego težnja da se doživi u sebi vječna i blažena familijarnost ljubavi, koja postoji između Oca i Sina u otajstvu Presvetog Trojstva i u otajstvu utjelovljenja.³⁰

8. Terezijina proročka misija

Terezija je razlikovala dvije vrste svetaca. U prvu skupinu ubraja one koji nisu htjeli ostaviti ništa poslije svoje smrti, niti jednu uspomenu, niti bilo kakvo pismo. U drugu skupinu spadaju oni koji su, kao Terezija Avilska, obogatili Crkvu uzvišenom naukom, koji se nisu bojali da objave tajne velikoga Kralja.³¹

Karmelićanka iz Lisieuxa uvrštava sebe u tu drugu skupinu. Ona je duboko svjesna da je otkrila »jedan mali, potpuno novi put«, koji ona uspoređuje s tehničkim pronalaskom stoljeća — liftom, kojim se Bog želi služiti da bi činio dobro dušama svake vrste.³²

Postavlja se pitanje da li je to »put« budućnosti ili »put« prošlosti, koji je već prevladan? Pitanje je to važnije ukoliko je »put« često samo privremenog značenja.

Pored naslaga njezina vremena, koje se očituju u nekim duhovnim interesima vremena, kao što je interes duša, a ne ljudi, interes Crkve u opoziciji sa svijetom itd., na pitanje se mora ipak odgovoriti pozitivno (René Laurentin, *ib.*, str. 138.)

André Combes, jedan od uglednih proučavatelja Terezijine nauke, smatra karmelićanku iz Lisieuxa promicateljicom jedne od najuzbudljivijih i najgrandioznijih revolucija što ju je Duh Sveti pokrenuo u pogledu evolucije ljudske duhovnosti.³³

²⁸ RENÉ LAURENTIN, *Thérèse de Lisieux. Conférences du centenaire*, str. 15.

²⁹ RENÉ LAURENTIN, *Thérèse de Lisieux. Mythe et Réalité*, str. 163.

³⁰ H. URS von BALTHASAR, *Thérèse de Lisieux, Conférences du centenaire*, str. 120—122.

³¹ *Povijest jedne duše*, str. 136.

³² Isto, str. 137.

³³ A. COMBES, *Introduction à la spiritualité de Sainte Thérèse de l'Enfant Jésus*, 1948., str. 184.

Da ostanemo u okvirima naše teme, možemo reći da je svojim »Malim putem« napravila veliku revoluciju, prije svega u samom pojmovanju svetosti. Za nju pojam svetosti nije ezoteričan pojam, rezerviran redovnicima. Prema njezinoj nauci bit svetosti dostupna je svima. Tim samim ona je šutljivim osporavanjem pobijala mišljenje da se posvećujemo po ispunjavanju pravila i konstitucija. Ona je svakako poštivala i obdržavala svoje pravilo i konstitucije, ali je bila svjesna da se ne posvećujemo njima, nego po ljubavi kojom ih prožimamo. Terezija ne shvaća svetost u hijerarhijskom obliku, u obliku stupnjeva kontemplacije, nego u obliku zajedništva. A osobito u pogledu svetosti želi istaći da je ona svima pristupačna, osobito poniznima i siromašnima u smislu Evanđelja: »Slavim te Oče, Gospodaru neba i zemlje, što si ovo sakrio od mudrih i umnih, a objavio malenima« (Mt 13, 25). Te riječi Terezija više puta navodi da bi utvrdila svoje mišljenje.

Centrirajući sve na ljubav i na milost, Terezija samim tim prevladava podvojenost između kontemplacije i akcije, jer po njezinu mišljenju čin ljubavi uključuje obadvije ove dimenzije, i motrenje i djelovanje. To se posebno očituje u njezinu ulasku u Karmel; ona se posvećuje kontemplativnom životu da bi ostvarila što efikasniji apostolat.

Po mišljenju Terezije nema privilegiranih kasta u pogledu svetosti. To je stajalište zauzeo i sam II. vatikanski koncil poslije žučljivih diskusija u kojima je prevladalo mišljenje, koje je Terezija podržavala tri četvrt stoljeća prije koncila. U tom je jedna od aktualnosti njezine nauke danas, a to otvara i velike horizonte i samoj duhovnoj teologiji, koja bi morala početi od života.

Posebna činjenica koja čini Tereziju napose aktualnom, a spominje je René Laurentin, pa i papa Pavao VI. u svom pismu prilikom stogodišnjice svetičina rođenja, jest to da je znala »uskладiti ono što je bilo rastavljeno«. ³⁴

Ona je znala ostvariti savezništvo između vjernosti i autentičnosti, kreposti koje, kad ih površno gledamo, izgledaju oprečno. »Vjernost, ostavljena samoj sebi umjetna je tvorevina, a isto tako i autentičnost, ako je pripuštena samoj sebi, postaje lutanje. Autentičnost i vjernost mogu naći svoje jedinstvo samo u jednoj duhovnoj dubini. Terezija je bila vjerna po snazi autentičnosti i više nego autentična po snazi vjernosti.« ³⁵

U tom smislu Terezija nam je danas vrlo aktualna jer nam pokazuje put naše pokoncilске obnove. Da bi ujediniła vjernost i autentičnost, što mi danas teško ostvarujemo, nije rušila da bi gradila, nije radikalnim nastupom zamijenila staro novim. Ujedinjavanje vjernosti i autentičnosti išlo je jednim putem ljubavi, koji je bio kadar nadahnuti unutrašnju obnovu. Tako se uspjela nametnuti ne nasilnom i razarajućom snagom bombe,

³⁴ RENÉ LAURENTIN, *Thérèse de Lisieux. Mythe et Réalité*, str. 179.

³⁵ Isto, str. 179.

nego šutljivom snagom života, kao što korijenje drveća raspucava zidove ili kao što klijanje oraha razbija njegovu ljusku.³⁶

Takvo njezino djelovanje imalo je velik domet za cijelu Crkvu i na planu života i na planu njezine nauke. Zato Terezija i njezin »Mali put« ostaju veliko svjetlo u našem pokoncilskom traženju, da ne kažem lutanju.

Najzad, kršćanin koji živi svoju vjeru u sekulariziranom današnjem svijetu, može prepoznati sebe u tamnoj noći Terezijine vjere i njezine nade. U tom smislu je Yves de Congar nazvao Malu Tereziju zajedno sa Charlesom de Foucauldovim svjetionicima koje je upalila Božja ruka na pragu atomske ere.³⁷

U tom smislu govori i spomenuto pismo Pavla VI., koji naziva Tereziju »paradoksom nade«. »Pomanjkanje nade«, piše Pavao VI., »dovelo je mnoge ljude danas do toga da okrutno osjete granice svojih fizičkih i moralnih sila. Ljudi današnjice osjećaju se ograničenima pred ogromnim problemima svijeta, mada se osjećaju da pripadaju tom svijetu. Sam smisao života može se pokazati taman i šutnja Boga, kako se to danas kaže, može nam biti teška. Mali put, koji je sasvim nešto drugo nego podjetinjenje, pasivnost ili žalost, može nam dati mnoge odgovore. I Mala Terezija je proživljavala kušnju svoje obitelji, skrupule i strahovanja i poteškoće svake vrste, koje su mogle spriječiti pravilan razvoj njezine osobnosti. Nije pošteđjela njezinu mladost ni sama bolest, dapače iskusila je i duboku noć duše. Ipak joj je Bog pomogao da u tmini te noći pronađe pouzdanje, predanje, smionost, strpljivost i radost. Jednom riječju, da nađe pravu slobodu.«³⁸

9. Zaključna misao

Naše vrijeme sigurno je drugačije od vremena u kojemu je živjela i pisala ta mlada i velikodušna karmelićanka. Skoro će nam kraj devetnaestog stoljeća, kad je živjela i pisala Mala Terezija, biti udaljeniji nego što nam je udaljeno vrijeme prvotne Crkve.³⁹

Ipak, poruka te velikodušne karmelićanke zadržava i zadržavat će netaknutom svoju vrijednost u onome što je specifično u njezinoj poruci, iz jednostavnog razloga jer nije ništa drugo nego poruka Evanđelja: »Ako ne budete kao djeca, nećete ući u kraljevstvo Božje.«

Poruka Terezije iz Lisieuxa, shvaćena u svojoj srži i u svojoj dubini i prihvaćena u cijelom svojem dometu, bitna je poruka koju je Krist dao svijetu i koju su apostoli i Crkva prenijeli nama.

Zato, iako se svijet promijenio, ono što on treba da čuje — ostaje. Ono što svijet može i nesvjesno tražiti nalazi mu se pri ruci u onom

³⁶ Isto, str. 179.

³⁷ GUY GAUCHER, *La passion de Thérèse de Lisieux*, str. 257.

³⁸ Pismo Pavla VI. biskupu Bayeuxa i Lisieuxa 1973.

³⁹ GABRIEL-MARIE GARONNE, *L'Enfance spirituelle aujourd'hui*, u *Les annales de ste Thérèse de Lisieux*, siječanj 1972., str. 6.

obliku u kojem nam ga je sam Krist dao i u onom obliku po kojem i danas Duh Sveti govori u dubini ljudskih duša. Sveta Mala Terezija čula je u svom srcu, poučljivom i čistom, tu Božju Riječ i prihvatila da toj Riječi bude odjek za cijeli svijet i za buduća vremena.

Zato otkriće Male Terezije, otkriće »Maloga puta«, nisu bogatstvo za nju samu nego i za ljude našega vremena. A ta otkrića i njihovo bogatstvo izgledaju više potrebni našem vremenu nego što su bili potrebni svim drugim vremenima dosad.

Josip Antolović

GRADITELJI SUVREMENE TEOLOŠKE MISLI

Edward Schillebeeckx

Život

Među graditelje moderne teološke misli spada, bez sumnje, i vrlo angažirani teolog dominikanac Edward Schillebeeckx. Rodio se 12. studenog 1914. Bilo je to nekoliko mjeseci nakon početka I. svjetskog rata. Edward je bio šesti sin u obitelji, koja će imati 14 djece. Rastao je u mjestancu Cortenberg, između Bruxellesa i Louvain, pa je ondje svršio i osnovnu školu. Gimnaziju je polazio kod isusovaca u Turnhoutu. Iako je prigrlio redovnički stalež, ipak nije stupio u Družbu Isusovu, već je izabrao dominikanski red. U dobi od 20 godina ušao je u rujnu 1934. u Gentu u flamanski novicijat dominikanske belgijske provincije. Uz redovničku formaciju Schillebeeckx se u tri godine studija uvodi u filozofiju.

Učitelj novaka i profesor bio mu je Dominik de Petter. Bio je to čovjek velikog znanja i široke kulture, a takav će kao vođa i učitelj vrlo dobro doći i onima koji su od naravi vrlo daroviti, pogotovo ako su uz to još i poučljivi. De Petter je pokazao zanimanje za antropologiju, pa je svojim gojencima izlagao vlastitu sintezu, koja se sastojala od najboljega iz dominikanske tomističke tradicije i moderne fenomenologije s osobitim obzirom na Husserla. Schillebeeckx je bio poučljiv student a to se razabire i iz toga što je priznavao sve ono što je dugovao De Petteru. Time je pokazao ne samo poučljivost, već i širinu duha, koja baš nije vlastita svima.